

МУСИҚА ДАРСЛАРИДА ИНТЕРАКТИВ УСУЛЛАРНИ ҚўЛЛАШ ЙўЛЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ.

Ибрагимова Нилуфар Адхамовна

Гулду “Анъанавий хонандалик ва халқ чолғулари”

кафедраси катта ўқитувчиси

Телефон: +998972480575

Тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, маълумотларни ўзлаштириш сифати таълим олувчиларнинг ахборотларни қабул қилиш ва фаоллик даражасига боғлиқ бўлиб, таълим олишда инсон 10% ўқиганини, 20% тинглаганини, 30% кўрганини ва 90% ўзи мустақил бажарганини ўзлаштирар экан. Айнан интерактив усуллар берилган вазифа ва топшириқларни ўқувчиларнинг ўзи мустақил бажариши учун қулай муҳит яратади. Бугунги кунда муסיқий таълимда ҳам замонавий технологияларнинг интерактив усулларида унумли фойдаланилмоқда.

Интерактив усуллар ортиқча руҳий ва жисмоний куч сарфламай, қисқа вақт ичида юксак натижаларга эришиш мақсадини назарда тутди. Дарс мобайнида маълум назарий билимларни ўқувчига етказиш, унда айрим фаолият юзасидан кўникма ва малака ҳосил қилиш, маънавий сифатларни шакллантириш, ўқувчи билимини назорат қилиш ҳамда баҳолаш ўқитувчидан юксак маҳорат ва тезкорлик талаб қилади. Бу борада ўқитувчи дарсларда фойдаланиши мумкин бўлган айрим педагогик воситалар: таъкидловчи саволлар бунда ўқувчининг берган саволига қараб, унинг фикрлаш даражасини аниқлаш мумкин. Ўқитувчи альтернатив, ўқувчини фаолликка чорловчи саволлар орқали синфда ижодкорлик, изланувчанлик, қиёслаш, ўхшашлик ва фарқини топиш сингари хусусиятларни ривожлантирувчи муҳитни яратади. Саволлар бериш билан биргаликда ўқувчиларда, фикрлашга мажбур қилувчи саволлар тузиш қобилиятини ҳам шакллантириб боради. Интерфаол метод ва усулларни санаб ўтамиз: ақлий ҳужум, кластерлар, мустақил хат, Венн диаграммаси, ҳаракатли маъруза, ўзаро таълим, муаллифга саволлар, «биламан, билишни истайман, билиб олдим» (БББ), инсерт, баҳс-мунозара, синквейн, қадриятлар тизими, дебат, ҳамкорликда изланиш, аргументланган эссе ва бошқалар. Бу усуллар асосан босқичларга ажратилган дарс жараёнида қўлланилади (чақирув, англаш, фикрлаш) ва ҳар бирида ўқитувчи ўқувчиларга тегишли топшириқлар беради. Бу методлар ва усуллар ўқувчида коммуникатив қобилиятнинг ўсишига,

ўқувчилар орасида ҳиссий алоқа ўрнатилишига, муаммоли вазиятлар ечимига, гуруҳда ишлашни, ўзгаларнинг фикрини тинглай олишни ва ўз фикрини мустақил баён этишни ўргатибгина қолмасдан, унда ўзига ишонч, билимига таяна олиш, қизиқишларининг кучайишига, кенг фикрлашга олиб келади.

Интерактив ўқитиш жараёни анъанавий (доска ёнидаги) ўқитишдан фарқли ўлароқ бир қанча методололик қирралар устунлигига эга. Бу аввалом бор, иштирокчиларнинг ўйин қоидаларини ишлаб чиқувчи муаллим ва бир - бири билан фаол, эмоционал тусдаги муносабатларига асосланади.

Муаллимнинг интерактив ўқитиш жараёнида ишнинг самараси бир қанча шартларга боғлиқ :

Биринчи - ўқувчи имкониятларининг берилган технологик (ўйин, тренинг, машқ) мақсад ва вазифаларига мутоносиблиги. Танланган технологиянинг мақсадига қараб муаллим у ёки бу вазифани бажаради ташкилотчи-сардор, коммуникатор ёки келишмовчиликларни бартараф қилувчи, фасилитатор.

Иккинчи - гуруҳ иштирокидаги ўзаро муносабатларни ҳал этишдаги муаллимнинг профессионал тажрибаси. Бунинг учун у диалог ҳамда мультитолог, яъни туркумлашган профессионал тажрибаси. Бунинг учун у диалог ҳамда мультитолог, яъни туркумлашган диалог санъатини эгалаган бўлиши зарур. Диалог кўринишидаги мулоқат психологияда аҳамиятли ҳисобланади, чунки анъанавий "субъект-объект" муносабадига зид равишда "субъект-субъект" муносабатларини ифодалайди.

Диалог доимо ҳар - ҳил фикрлар ва уларни кўринишларини, шунингдек, барча интерактив ўзаро алоқа катнашчиларининг қўйилган муаммони биргалиқда муҳокама қилишини ва ечимни топишни назарда тутаяди. Қатнашчиларнинг фаоллиги ўқувчиларнинг шахсиятига эмас, балки ўзаро мулоқатга, қўйилган вазифага йўналтирилади. Диалогдагина қатнашчилар қўйилган масалага турли нуқтаи-назарлар орқали ёндашиш билан бир бирини ўзоро бойитишади. Муаллим ва ўқувчиларнинг муносабатларидаги тенг ҳуқуқлик, акс алоқа (жойида ва айна вақтда) нинг амалга ошириши, катта ёшдаги ўқувчилар интилишларининг рўёбга чиқариб, муаммонинг ягона изоҳини талаб этадиган умумий коммуникатив ва маъно майдонини яратади. Замонавий муоммолар тартиблиги туфайли уларни тушунишда система маъносини берадиган тил зарур.

Интерактив ўқитиш самарасининг учинчи шарти муаллимнинг шахсий йўналиши билан боғлиқ. Баъзан янги технологиянинг иштиёқ иштирок билан олган муаллим кейинчалик, биринчи апробациядан сўнг, ундан воз кечиши

мумкин. Одатда, бу ҳолат муаллим ўзининг профессионал ва шахсий обрўсини дискретитация қилиш билан боғлиқ бўлган ҳадиксирашга алоқадордир.

Бу ҳадиксираш типик қийинчиликлар туфайли келиб чиқан бўлиб, шахсият ва ўқув шароитида содир бўладигин муносабатлар стереотиплари билан боғлиқ бўлади ва ўзоро алоқа ўйини қатнашчиларининг авторитар, зўрма-зўраки шаблонларга, манитор услубига, лекцион ва монологик мулоқат жанрига қайтиши кўринишида намоён бўлади.

Таълим нуқтаи назаридан интерактив технологиялар-бу иштирокчиларининг шахсий мақсадлари акс этган контекстда воқелик имкониятларини кўпчилик томонидан диалогик изланишига асосланган ўйинлардир.

Амалий ёки тақлидий ўйин ёки вазиятлар анализи усулини коммуникатив аспектларининг моделларининг жараёни сифатида кўриб чиқадиган бўлсак, у қуйдаги хусусиятлар туфайли бор ўқув-ривожлантирувчи жараёнга янги сифат олиб келади:

- профессионал фаолият имитацион модели кўринишида комуникатив-интерактив ўқув материалларининг моҳияти тизими.

- ўргатувчи ўйин моделидаги шериклар билан профессионал фаолиятни турли функционал бўғинларидаги амалий ўзаро муносабатлар структурасини тикламоқ;

Юқорида ҳамма санаб ўтганлар қуйидагиларга имконият яратади;

1. Мутахассисларда профессионал ва комуникатив омилкорлик, унинг динамикаси ва реал фаолиятидаги ўрни ҳақида яхлит тасавур яратиш;

2. Фаолиятни тақлид қилувчи материаллар асосида социал тажриба, жумладан коллектив қарор қабул қилиш учун керакли бўлган шахслар ва гуруҳлараро муносабатлар ва ҳамкорликни амалга ошириш;

3. Профессионал психологик назарий ва амалий фикрлашни ривожлантириш;

4. Билим орттириш мотивациясини ташкил этиш, шахсий психологик қўлланма ва мотивацияга шароит яратиш;

5. Амалий мулоқот доирасида билимларни мустаҳкамлаш, комуникатив омилкорликни шакллантириш.

Интерактив машғулотлар ўтказиши жараёнида муаллим тингловчиларнинг интеллектуал услублари, маънавий-ахлоқий ривожланиши ва ҳарактерологик хусусиятларининг савияси ҳақида маълумот олади. Бу унга

керак бўлганда тингловчиларни психологик-педагогик коррекциялаш ва уларга психологик ёрдам беришини амалга оширишига имконият туғдиради.

Ўйин, тренинг ёки вазият анализи пайтида берилган ролларга мувофиқ бошқарув қарорлари қабул қилинади. Турли роллар мақсадлари бир бирига тўғри келмаслиги, ўйин қатнашчилари кўпинча конфликт вазиятда қарор қабул қилишга мажбур бўладилар ва натижада конфликтни ўрганадилар.

Ўйин машғулотлари тингловчиларни команда аъзолари ўртасида юзага келадиган ҳолатларга ва уларнинг эмоционал реакциясига нисбатан сезгирлигини оширади. Ўйин орқали ўқитиш жараёнида тингловчиларда ўзини англаш ва бошқаларга ёқиш эҳтиёжи ривожланади.

Ҳар бир ўйин иштирокчиси коллектив фоолият механизмнинг қандай ишлашини кўриш имкониятига эга. Ўйин ва тренингларда акс таъсир (ўзгалар томонидан реакция ва баҳолаш жараёни) сигналлари янада аниқ англанади, новербал коммуникация доирасида омилкорлик актуалаштирилади, яъни интерактив технологиялар коммуникатив ва психологик омилкорликни ҳамда шахсий маданиятни ва у билан боғлиқ бўлган амалий муносабатларни ривожлантиришга туртки бўлади. Модомики ўйинлар ўрта кескин вазиятда ўтар экан, бу қатнашчилардан маълум эмоционал маданият савиясини, стрессга нисбатан бардошлик ҳамда психологик ҳимоя усулларида хабардор бўлишликни талаб қилади. Бундан ташқари ўйин машғулотлари қатнашчилар ўртасида соғлом рақобатчиликни келтириб чиқаради. Бу эса уларнинг рақобатига бардошини, ўзига бўлган ишончини оширади ҳамда ўзини қадирлашни ўргатади.

Интерактив машғулотлар максимал даражада ўқув жараёнини индивидуалаштиради. Бу эса ҳар бир иштирокчига ақлий ва ижодий потенциални намоён қилишга имконият беради.

Юқорида айтилганидан маълумки, интерактив технологиялар татбиқ қилинган машғулотларда маълумотни ўзлаштириш анъанавий ўқитишга қараганда (бу тўғрида кўп изланишлар натижалари гувоҳлик беради) анча самаралидир. Бу ерда бир пайтнинг ўзида профессионал фикрлаш диапозонининг кенгайиши, ўқувчилар ижодий потенциалининг ривожланиши, одамлар билан ишлаш маҳоратининг эгаланиши ҳамда социал тажрибани орттириш содир бўлади.

Шундай қилиб, юқорида айтилгандан келиб чиқиб, қуйидаги хулосаларни қилиш мумкин, яъни интерактив технологиялар раҳбар ва мутахассислар давр талабидан келиб чиқиб, юзага келиб муаммоларни ечим қобилиятини ривожлантиради. Бунда амалий фаолият шароитда юзага келадиган: ишлаб

чиқариш, социал, амалий ва шахслар аро муносабатларнинг тартибланиши кўзда тутилади.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати

1. Абдуллаева Ш. Ибрагимова Қ. “ Педагогика назарияси” Т.” Талқин” 2008.
2. Асқаров. Ў ва бошқалар “ Педагогика” Т., ” Талқин” 2008.
3. Каримова Д. “ Муסיқий педагогик маҳорат асослари” Т.,” Иқтисод-молия” 2008 .
4. Рахимова К, Зокирова М ,Мирзажоновна Е,” Таълим жараёнида интерактив усулларни қўллаш” Фарғона 2008.

